

<p>فصل: اول درس: سوم نام طراح: علیرضا اسماعیلی (سرگروه علوم اجتماعی شهرستان درمیان)</p>	<p>به نام خدا معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش دفتر آموزش متوسطه نظری دبیرخانه راهبری کشوری علوم اجتماعی و سواد رسانه ای تولید شده در استان خراسان جنوبی</p>	<p>محتوای نوشتاری کتاب: جامعه شناسی ۲ سال تحصیلی: ۹۹ - ۱۴۰۰</p>
--	---	--

موضوع: نمونه های فرهنگ جهانی ۱

عنوان: درسنامه درس ۳ جامعه شناسی ۲

اهداف درس

الف) بررسی شکل گیری امپراتوری و جهان گشایی های گذشته . (ب) بررسی مفاهیم امپریالیسم و استعمار و انواع آن.

انتظارات درس

الف) آشنایی دانش آموزان با نحوه شکل گیری امپراتوری و جهان گشایی های گذشته.

ب) آشنایی دانش آموزان با مفهوم امپریالیسم و انواع آن .

ج) آشنایی دانش آموزان با مفهوم استعمار و انواع آن.

کلمات کلیدی

(جهانگشایی - امپراتوری - سلطه - امپریالیسم - استعمار)

تشریح درس

تعریف: یکی از انواع جوامع جاهلی که مردم آن برای غلبه بر سایر ملت ها با یکدیگر همکاری می کنند.

ویژگی ها: ۱- همه آنها، شیفته غلبه بر اقوام و ملل دیگرند. ۲- هدف این مردم خوار و مقهور کردن

دیگران است ۳- چنین افرادی نمی خواهند ملت مقهور، مالک جان و مال خود باشد. ۴- آنها

دوست دارند بر یکایک مردم جامعه خود نیز چیره شوند.

ویژگی مردم آن: ۱- چنین مردمی گمان می برند که فقط آنان خوشبخت، پیروز و مورد رشک دیگران اند

(و باید باشند) و از همه جوامع دیگر برترند. ۲- آنها مردم جوامع دیگر را خوار و بی ارزش می شمردند.

۳- این گونه اندیشه ها در آنان حس خودخواهی را تقویت می کند. ۴- همواره می خواهند دیگران آنان را

جامعه
تغلب

ستایش کنند ۵- گمان می‌برند که ملت‌های دیگر نتوانسته‌اند به موقعیتی که آنان بدست آورده‌اند برسند پس، چنین سعادت‌ی را نمی‌شناسند.

آیا چنین فرهنگی در محدوده مرزهای جغرافیایی و قومی خود باقی می‌ماند؟ **خیر به دلیل نگاه سطره جویانه خود مرزها را در می‌نورد**

اگر چنین فرهنگی در راه جهانی شدن قدم بگذارد، چه آثار و نتایجی در پی دارد؟ **جهان را به سمت دو قطبی شدن می‌کشاند - به دنبال گسترش استعمار فرهنگی و هویت زدایی دیگر جوامع پیش می‌رود**

..... صفحه ۲۰

جهان‌گشایی و امپراطوری

نکته: برخی فرهنگ‌ها و جوامع، سلطه بر دیگر جوامع را ارزش اجتماعی برتر می‌دانند. در گذشته تاریخ، فرهنگ سلطه و استکبار، امپراتوری‌های بزرگی به وجود آورده است.

از طریق کشورگشایی و با قدرت نظامی و حضور مستقیم سربازان پیروز

چگونگی شکل‌گیری امپراتوری و شاهنشاهی

و اغلب با کشتار و خسارت‌های انسانی و اقتصادی فراوان همراه بوده است

آیا غلبه نظامی همواره با غلبه فرهنگی همراه است؟ در تاریخ اقوامی بوده‌اند که با قدرت نظامی بر دیگر اقوام تسلط پیدا کرده‌اند. غلبه نظامی گرچه به حضور مستقیم مهاجمان در مناطق جغرافیایی مورد تهاجم منجر می‌شود، همواره گسترش فرهنگی آنها را به دنبال نمی‌آورد.

..... صفحه ۲۱

۱- اگر هویت فرهنگی‌اش را حفظ کند با ضعیف شدن تدریجی قدرت نظامی مهاجم، می‌تواند استقلال سیاسی خود را به دست آورد. ۲- اگر فرهنگی غنی و قوی داشته باشد، می‌تواند گروه مهاجم را در فرهنگ خود هضم کند و به خدمت گیرد.	قومی که در اثر تهاجم نظامی شکست می‌خورد

ایرانیان باستان فتوحاتی فراتر از مرزهای جغرافیایی‌شان داشتند اما جهان‌گشایی‌ها به **جهانی شدن فرهنگ آنان منجر نشد.**

مغولان: ۱- با قدرت نظامی خود مناطق وسیعی از جهان را تصرف کردند ۲- ولی فرهنگ آنها، قومی و قبیله‌ای بود و شایستگی‌های جهانی شدن را نداشت. ۳- آنان به سرعت تحت تأثیر فرهنگ‌هایی قرار می‌گرفتند که به لحاظ نظامی از آنان شکست خورده بودند.

..... صفحه ۲۲

امپریالیسم و استعمار

اروپا در پنج قرن اخیر، کانون شکل‌گیری فرهنگ جدیدی است که آن را به نام فرهنگ غرب می‌شناسیم. فرهنگ غرب در این مدت، اشکال مختلفی از سلطه را پدید آورده است. از سلطه غرب با نام‌هایی مانند **امپریالیسم** و **استعمار** یاد کرده‌اند.

..... صفحه ۲۳

تعریف: واژه امپریالیسم از امپراتوری گرفته شده است و به هر نوع سلطه‌ای گفته می‌شود.

انواع: **امپریالیسم سیاسی:** اشغال نظامی جوامع ضعیف شکل می‌گیرد.

امپریالیسم اقتصادی: قدرت اقتصادی یک کشور، بازارها و مواد خام کشور دیگر را تصرف می‌کند.

امپریالیسم فرهنگی: مقاومت فرهنگی منطقه‌ای که تحت تصرف اقتصادی یا نظامی جامعه‌ای دیگر قرار گرفته است، از بین می‌رود و قوم مغلوب، برتری فرهنگی جامعه مسلط را نیز می‌پذیرد.

تعریف: به معنای اشغال یک سرزمین خارجی، با توسل به قدرت نظامی و سیاسی است.

نکات: ۱- کشور فاتح را دولت استعماری و کشور به بند کشیده شده را **مستعمره** می‌نامند.

۲- استعمار نوعی جهان‌گشایی و امپراتوری است که از قرن ۱۵ توسط اروپاییان آغاز شد و در قرن ۱۹ به اوج رسید. در این مدت، تصرفات اروپاییان از ۵۳ درصد کره زمین به ۷۶ درصد رسید.

۳- استعمار اروپایی در سده هفدهم و هجدهم میلادی بزرگ‌ترین برده‌داری تاریخ بشریت را برپا کرد.

علت موفقیت: ۱- پیشرفت در زمینه‌های دریانوردی ۲- فنون نظامی ۳- و اقتصاد صنعتی بود.

..... صفحه ۲۴

مقایسه انواع استعمار						
نمونه	هدف	نوع ابزار	نوع حضور		بازه زمانی	
			دست‌نشانده	استعمارگر		
فعالیت‌های پرتغال و انگلیس در خاورمیانه	مرزهای جغرافیای کشور دیگر	نظامی	وجود ندارد	آشکار	قرن ۱۶-۱۹	استعمار قدیم
کودتاهای ۱۲۹۹ و ۱۳۳۲ در ایران	بازار و سیاست کشورها دیگر	اقتصادی	آشکار	پنهان	قرن ۲۰	استعمار نو
سلطه فرهنگی غرب با نام جهانی شدن	عقاید و ارزش‌های کشور دیگر	فرهنگی و رسانه	پنهان	پنهان	قرن ۲۱	استعمار فرانو

- ۱- پس از شکل‌گیری جنبش‌های استقلال‌طلبانه کشورهای مستعمره، طی قرن بیستم به وجود آمد.
- ۲- در استعمار نو، کشورهای استعمارگر با استفاده از شرایط مساعدی که در دوره استعمار ایجاد کرده‌اند، از مجریان بومی و داخلی کشورهای مستعمره، برای رسیدن به اهداف استعماری خود استفاده می‌کنند.
- ۳- دولت‌های استعمارگر برای به قدرت رساندن نیروهای وابسته به خود، از کودتای نظامی نیز استفاده می‌کنند.
- ۴- در استعمار نو، کشور استعمارگر با اتکا به قدرت اقتصادی خود، با استفاده از نهادها و سازمانهای اقتصادی و سیاسی بین‌المللی و از طریق دولت‌های دست‌نشانده، کنترل بازار و سیاست کشورهای دیگر را در اختیار می‌گیرد.

استعمار نو

..... صفحه ۲۵

- ۱- استعمارگران بیش از ابزارهای نظامی، سیاسی و اقتصادی از ابزارهای فرهنگی و علمی به ویژه رسانه و فناوری آوری اطلاعات استفاده می‌کنند.
- ۲- جهان غرب در استعمار فرا نو، هویت فرهنگی دیگر کشورها را هدف قرار می‌دهد؛ یعنی به عقاید، آرمان‌ها و ارزش‌های فرهنگ‌های دیگر هجوم می‌برد و باورها و ارزش‌های فرهنگی خود را تبلیغ و ترویج می‌کند.
- ۳- مفاهیمی چون تهاجم فرهنگی، شبیخون فرهنگی و ناتوی فرهنگی به این نوع استعمار شباهت.

استعمار فرانو